

Для виховання всебічно розвиненої особистості Василь Олександрович застосовував нетрадиційні засоби: красу, доброту, дружбу, людяність, істину, радість, творення людям добра. “Для того, щоб істина виховувала, вона повинна запалювати, надихати. Справжнє виховання здійснюється там, де думка пробуджує й утверджує прагнення до ідеалу” [4: 114]. Для цього знання про героїчні вчинки видатних людей минулого, односельців, сусідів, батьків, ровесників повинні торкнутися душі дитини, сприяти її “пізнанню краси людини”, якій притаманні найкращі риси: “героїчний дух, безмежна відданість Вітчизні, вірність переконанням, готовність й уміння досконало оволодівати всіма багатствами думки в ім’я щастя народу” [4: 115].

Духовний світ людини є істинним багатством. Він охоплює все оточуюче, єдне в собі минуле і майбутнє. За умови єдності духовного життя (ідеалів, прагнень, думок, переживань) вчителя і учня процес виховання стає на найвищий рівень. Лише тоді вихователь досягає головної мети – підштовхує учня до самовиховання.

Процес всебічного розвитку учня в Павлиській школі ґрунтувався на засвоєнні дитиною норм, правил поведінки, що формують центральні принципи, навколо яких можуть зосереджуватися індивідуальні і соціальні цілі. Такий підхід, що базується на принципах народності, природо і культуровідповідності, гуманізму і демократизму, самостійності, активності, громадянської зрілості, передбачає визначення кожного вихованця як унікальної особистості, визнання його прав на життя, щастя, свободу вибору, ставлення до нього як суб’єкта власного розвитку.

Отже, загальнолюдські і національні цінності, що складають основу педагогічної системи В.Сухомлинського, були вироблені протягом розвитку людського суспільства і мають неминуче значення для виховання молоді в сучасних умовах гуманізації суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондар Л.С. Загальнолюдські цінності у спадщині В.Сухомлинського / Л.С. Бондар // Шлях освіти. – 1997. – №2. – С.47 – 49.
2. Концепція виховання дітей і молоді в національній системі освіти // Інформ. зб. М-ва освіти. – 1996. – №13.
3. Семез А.А. Виховання моральних цінностей молодших школярів в педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського. Автореф. дис. ... канд. пед. наук: спеціальність 13.00.01. – Загальна педагогіка та історія педагогіки. / А.А.Семез. – Кіровоград, 1998. – 17с.
4. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості: Тв. в 5 т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т. 1. – 1976. – С. 55 – 206.
5. Сухомлинський В.О. Духовний світ школяра: Тв. в 5т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т.1. – 1976. – С.209 – 400.
6. Сухомлинський В.О. Методика виховання колективу: Тв. в 5т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т.1. – 1976. – С. 403-637.
7. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину: Тв. в 5 т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т.2. – 1976. – С.149-416.
8. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф.р.5097. – Оп. 1. – Спр. 930.

УДК 377 (09):37.091.4

Л.А. Семеновська

ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ Й ПОЛІТЕХНІЧНА ОСВІТА ШКОЛЯРІВ У СВІТЛІ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

Педагогічна творчість В. Сухомлинського розглядається в контексті проблеми трудового виховання й політехнічної освіти школярів. Розкриваються основні ідеї педагога у зв’язку із формуванням трудової культури особистості та її підготовкою до продуктивної діяльності.

The article considers V. Sukhomlynsky's pedagogic work in the context of schoolchildren working and polytechnical education. Educator's key ideas concerning the formation of the personality working culture as well as training for productive activity are revealed.

Одним із найважливіших шляхів залучення підростаючого покоління до засвоєння соціального досвіду є трудове виховання школярів, у якому утверджується система прийнятих суспільством цінностей, норм і правил, що сприяє інтелектуальному й емоційному розвитку особистості, формуванню її пріоритетів у всіх сферах наукового знання, зародженню професійних інтересів.

У сучасних умовах виховні функції праці актуалізуються. Представники прогресивної педагогічної громадськості висловлюють занепокоєння щодо посилення негативної тенденції недооцінки вирішального значення трудового виховання у становленні людської особистості. Учені й педагоги-практики звертають увагу, що це зумовлює небажання значної частини молоді займатися трудовою діяльністю, прискорення процесів нівелювання поважного ставлення до праці інших людей і поширення в суспільстві «філософії споживання».

Безумовно, така ситуація викликана низкою соціально-економічних факторів, але значною мірою вона пов'язана з незадовільною постановкою трудового виховання школярів. Руйнується міжгалузевий підхід до здійснення трудової підготовки учнів та професійного визначення молоді. У шкільних навчальних закладах, на жаль, звужується сфера організованої праці учнів, збіднюється її зміст. Примітивний і репродуктивний характер безоплатної праці (зокрема чергування, епізодичні трудові акції, уроки праці в умовах слабкої матеріальної бази) в цілому й визначає байдуже, нерідко негативне ставлення до праці серед дітей і підлітків. У школах повільно розвиваються нові форми організації трудової діяльності учнів, які були б адекватні духу ринкових відносин, стимулювали власну активність, підприємливість особистості й дозволяли на практиці готувати учнів до праці в умовах високої конкуренції та професійної мобільності. Також зазначимо, що домінуючі позиції у соціально-економічній сфері України продовжує займати сільськогосподарське виробництво. Від його продуктивності залежить майбутнє держави, саме тому трудова підготовка школярів у сільських загальноосвітніх закладах потребує удосконалення з метою приведення її у відповідність до потреб розвитку постіндустріального суспільства.

У зв'язку з цим вважаємо доцільним звернутися до творчої спадщини видатного українського педагога В. Сухомлинського, оскільки в основу його педагогічної системи було покладено працю як один із головних факторів гармонійного розвитку особистості.

Аналіз історико-педагогічних розвідок останніх років доводить, що розробка означеного нами питання здійснюється у наукових працях А. Бойко, А. Богуш, Н. Ангелуци, Н. Калініченко, Т. Куценко, В. Ликова, М. Мухіна, Н. Слюсаренко, О. Сухомлинської. Утім, маємо констатувати, що цей аспект творчості видатного педагога потребує подальшого вивчення й усвідомлення крізь призму існуючих соціально-педагогічних суперечностей: між прагненням людини до здобуття матеріальних благ і можливістю нетрудового збагачення; між високими темпами науково-технічних перетворень у промисловості й недостатнім рівнем трудової політехнічної підготовки особистості. Тож метою дослідження є висвітлення основних ідей В. Сухомлинського в контексті проблеми трудового виховання й політехнічної освіти школярів.

У своїх теоретичних міркуваннях щодо важливості забезпечення високого рівня трудової культури молодого покоління педагог цілком справедливо звертався до фундаментального положення К. Маркса про суспільний поділ праці. Без нього, зазначав В. Сухомлинський, є немислимим увесь процес виробництва й гармонійний розвиток людської особистості.

У зв'язку з цим педагог цілком умотивовано, на нашу думку, доводив важливість ґрунтовної політехнічної освіти: «Машинна техніка, технічні знання, які опановують люди, –

все це руйнує перегородки між окремими вузькими галузями виробництва, наприклад, між рослинництвом і тваринництвом. Техніка, машини, технологічні процеси, засновані на наукових даних, – усе це зближує вузькі галузі виробництва, втягує людину в широке коло трудових процесів і, що дуже важливо ..., відкриває перед трудівником широкий простір для багатогранної творчості в процесі праці, для тієї гри фізичних і розумових сил, про яку писав Маркс, – для всебічного розвитку... Техніка ускладнює процес виробництва, його технологію, робить складнішими знання, уміння і навички, потрібні для праці в певному колі вузьких, пов'язаних між собою галузей для законної переміни праці... Для того, наприклад, щоб водити трактор під час оранки на високих швидкостях (це один із важливих шляхів підвищення продуктивності праці в землеробстві), тракторист повинен знати не тільки машину, а й багато властивостей ґрунту, що залежать і від його складу, і від структури, і від мікроклімату та ін. Високої продуктивності праці в роботі на кукурудзозбиральному комбайні добиваються ті механізатори, які мають навички слюсарної справи: ця машина потребує постійного регулювання деталей, вузлів, робочих механізмів, потребує від працівника уміння конструювати і монтувати нескладні прилади і пристрої для удосконалення технологічного процесу залежно від конкретних умов праці на даній ділянці, з даним рельєфом місцевості та ін.» [3: 148-149].

Обґрунтовуючи принципи трудового виховання, В. Сухомлинський підкреслював необхідність раннього залучення школярів до продуктивної діяльності. Педагог зазначав, що переважна більшість видів праці у сільському виробництві може повноцінно відобразитися в суто дитячій трудовій діяльності. Приміром, майбутні першокласники Павлиської середньої школи за два місяці до початку навчального року розпочинали збирання насіння дерев, а навесні їх залучали до посіву на схилах ярів та балок. З часом діти включалися до роботи по догляду за деревцями, створюючи таким чином полезахисні лісові смуги, які захищають ґрунт від ерозії. Семирічні діти закладали розсадник і вирощували саджанці плодкових дерев, доглядаючи за ними впродовж отрочтва й ранньої юності. У 8-9 річному віці школярі вирощували гібридне насіння пшениці, соняшнику, цукрових буряків, кукурудзи або об'єднувалися в групи й ланки для догляду за молодняком, заготовляли корм для худоби. Крім цього, В. Сухомлинський наголошував на корисності залучення дітей до обробки матеріалів (дерева, металу) за допомогою машин і механізмів.

Педагог піддавав критиці родинне трудове виховання з приводу того, що в багатьох сім'ях діти підліткового, а іноді й юнацького віку, не мають постійних трудових доручень, не залучаються до продуктивної діяльності. Натомість батьки, прагнучи полегшити їм життя, залишаються переконаними, що бажання трудитися, любов до праці, усвідомлення її важливості формуються в людині з часом і без додаткових виховних зусиль. За таких умов, говорив В. Сухомлинський, праця, організована силами школи, залишається лише грою – часом набридливою і обтяжливою, від якої учень прагне швидше позбутися. Він узагальнював, що виховної сили праця набуває лише тоді, коли вона стає економічною необхідністю, саме тому важливим є раннє залучення дітей до посильної і водночас значущої продуктивної діяльності.

Педагог неодноразово підкреслював, що дитяча, підліткова, юнацька праця має повною мірою включатися в економічне життя сім'ї і бути у ньому органічною необхідністю, розглядатися як святий обов'язок дітей перед матір'ю й батьком. У своїх переконаннях він спирався на одвічні традиції народної педагогіки, яка навчає: справжня мудрість батьківської любові до дітей виявляється у тому, щоб виховати у них радість праці на благо людей.

Актуальним видається також обґрунтований В. Сухомлинським принцип наявності у дитячій праці ознак продуктивної діяльності дорослих (забезпечення суспільного значення, використання нових технологій, протікання повноцінних трудових процесів, створення виробничих стосунків, існування матеріальної відповідальності). Справжня соціалізація, на думку педагога, починається із формування ставлення певної особистості до своїх трудових обов'язків не лише як до необхідності, але й як до найконкретнішого способу задоволення

своєї потреби в іншій людині. Отже, в основі трудового життя колективу має бути почуття радості від праці, яке, в свою чергу, є передумовою зародження потреби в праці.

В. Сухомлинський підкреслював, що в ході колективної трудової діяльності формуються такі особистісні риси й вольові якості, які б ніколи не виявилися в результаті індивідуальної праці. Це самодисципліна, самодіяльність, відповідальність, наполегливість, стійкість, здатність долати будь-які труднощі. Досягнення означеної мети передбачає дотримання таких вимог: 1) спільна праця дітей і педагога, який виступає для них зразком непохитності в досягненні мети; 2) об'єкт трудової діяльності має бути значущим для кожного члена шкільного колективу; 3) учні повинні усвідомлювати важливість свого особистісного внеску в загальну справу; 4) характер трудової діяльності не може зводитися до ігрового (умовного). В. Сухомлинський доводив, що громадянські відносини, на яких будується трудовий колектив, формуються тільки в праці, яка спрямована на створення суспільних матеріальних цінностей. Педагог зауважував: «Трудовий колектив – це, образно кажучи, колиська громадянськості. У колективі людина набуває морального досвіду праці, як обов'язку, як необхідності, як самої суті суспільного й особистого життя, як найнеобхіднішої передумови всебічного розвитку особистості, як запоруки особистої честі, гідності, самоповаги» [1: 502].

Виходячи з такого переконання, В. Сухомлинський намагався створювати у Павлівській середній школі матеріальні взаємовідносини й виробничі стосунки не лише між школярами та вчителями, але й серед учнів. У такий спосіб педагог формував у них почуття обов'язку, взаємодопомоги, уміння підкорюватися вимогам і наказам, обмінюватися думками й формулювати колегіальні рішення. Так, учні середніх класів були задіяні у бригаді малої механізації, яка обслуговувала пришкільну ділянку. У їх розпорядженні були невеликий, змонтований старшокласниками і вчителем трактор, три невеликі автомашини, дві сівалки, косарка, молотарка, зерноочисна машина, а також кілька двигунів внутрішнього згорання, які використовувалися на заняттях гуртка юних мотористів. Роботою бригади керувала рада, яку очолював бригадир. Вони також несли мовну матеріальну відповідальність за усі машини й механізми. Серед учнів існувало тверде моральне правило: той, хто користується технікою, повинен здати її в кращому стані, ніж він її одержав. Якщо трапилась поломка з будь-якої причини, той, хто працював, повинен зробити ремонт власними силами, а якщо неможливо – відшкодувати матеріальні збитки.

Школярі старших класів складали бригаду юних механізаторів, які працювали в дні весняної чи осінньої сівби, під час збирання врожаю. Бригада була оснащена трактором, двома автомашинами, комбайном, сівалкою, зерноочисними машинами, верстатами й інструментами для ремонту машин. Бригадир, його помічники, механіки несли матеріальну відповідальність за техніку й ремонтну базу. Роботу в полі учні виконували під наглядом дорослого механізатора-колгоспника. Управляти трактором школярі навчалися взимку, попередньо отримавши знання й уміння щодо обробки та ремонту деталей машин на верстатах. Учні, які виявляли інтерес до вирощування рослин, були об'єднані у дві бригади – юних рослинників і юних садівників. Невеликий трудовий колектив займався виготовленням органічних добрив. Зароблені колективною трудовою діяльністю кошти школярі здавали у шкільну бухгалтерію на окремий рахунок, які згодом, за колективним рішенням, витрачали на проведення екскурсій, придбання музичних інструментів, спортивного обладнання.

Матеріально-технічна база Павлівської школи була розрахована на те, щоб навіть маленькі діти могли оволодівати науковими основами виробництва й порівняно складними інструментами, установками, механізмами. Так, кабінети машинознавства й електротехніки були обладнані діючими моделями електродвигунів, установкою для зарядження акумуляторів, перетворювачами, діючою моделлю електрифікованої залізниці, моделями машин і механізмів, макетами, схемами, електричними приладами. У кімнатах для проведення занять гуртків електротехніків й електромонтажників розміщувалися різноманітні матеріали й деталі, електричні й термоелектричні (побудовані на основі використання напівпровідників) установки, принципова модель, що ілюструвала без

генераторне одержання електроенергії. Для роботи радіотехнічного гуртка в школі було обладнано майстерню для виконання трудових завдань різних рівнів складності (монтування радіоприймачів, виготовлення установок для управління моделями по радіо). Приміщення для занять юних конструкторів і майстрів автоматики оснащувалося лещатами, двома токарними, свердлильним, фрезерним й стругальним верстатами, електроплавильною піччю, електропаяльниками, електролобзиками. Навчальні майстерні склалися з трьох відділень: столярного, слюсарного, електротехнічного. На території шкільної ділянки розташовувався плодовий сад (2 га); навчально-дослідна ділянка (2 га); виноградник (0,2 га); теплиця №1 (для вирощування овочів і квітів, проведення дослідів); теплиця № 2 (для вирощування цитрусових); зелена лабораторія – центр дослідницької роботи юннатівських і науково-предметних гуртків, обладнана сушильною камерою, шафами з гербаріями, колекціями ґрунтів і мінеральних вод; парники, ґрунт яких зігрівся біологічним паливом; будиночок гуртка юних будівельників, де школярі виготовляли залізобетонні плити, блоки, труби; кролівницька ферма; відділення молочнотоварної колгоспної ферми; пасіка; персиковий і дубовий гаї; каштанова й ялинова алеї; географічний майданчик; метеорологічна станція; вітроелектростанція, що забезпечувала струмом невисокої напруги діючі технічні моделі; водна станція; гаражі для автомашин і тракторів тощо.

Розробку видів трудової діяльності учнів й обґрунтування педагогічних вимог до її організації В. Сухомлинський здійснював на основі визначення ролі й місця праці у здійсненні розумового, морального, фізичного, естетичного виховання, політехнічної освіти. Він писав: «Розум дитини – на кінчиках її пальців... Чим вище майстерність, яку опанувала й опановує рука, тим розумніші дитина, підліток, юнак, тим яскравіше виявляється здатність до вдумливого аналізу фактів, явищ, причинно-наслідкових зв'язків, закономірностей» [4: 498]. Це положення педагог перевіряв у навчальній роботі з дітьми, що мали уповільнене й хаотичне мислення. Так, у результаті багаторічних творчих пошуків педагог дійшов висновку, що найголовнішою причиною невдач учнів у навчанні виступає невміння побачити відношення й взаємозв'язки. Усунути цей недолік можливо за умови подання матеріалу в наочному вигляді, тобто у трудовій діяльності.

У зв'язку з цим В. Сухомлинський обґрунтовував види праці, які, на його думку, сприяють розумовому розвитку школярів. По-перше, це конструювання й монтування діючих моделей установок, механізмів, приладів, що є потужним стимулом до осмислення взаємозв'язків між теоріями, законами, явищами й фактами. Упродовж такої праці відбувається перехід від конкретного до узагальнюючого знання. По-друге, педагог передбачав діяльність учнів щодо вибору способів передачі й перетворення енергії та руху (наприклад, конструювання й монтування установок, що здійснюють трансформацію електричної енергії у механічну або теплову). У даному випадку думка школярів прямує від узагальнення й абстрагування до аналізу та конкретизації. По-третє, зауважував педагог, важливим є залучення учнів до вибору способів обробки матеріалів, інструментів і механізмів, технологічних способів обробки. При цьому важливим є навчити школярів упливати рукою й думкою на об'єкт праці, оскільки коли людина обробляє його за допомогою ручних або механічних інструментів, відбувається найскладніше психологічне явище: щомиті від руки до мозку передаються сигнали й навпаки, що, у свою чергу, розвиває дитину. По-четверте, В. Сухомлинський говорив про важливість створення школярами середовища, необхідного для нормального розвитку життєвих явищ (у рослин і тварин), а також керівництво цим середовищем. Із цією метою учні повинні залучатися до сільськогосподарського дослідництва – рослинництва і тваринництва, які є ефективним засобом переходу від конкретних уявлень до узагальнень, а потім від узагальнень до практики. Тож сільськогосподарська праця, на переконання педагога, виступає одним «із найрозумніших видів трудової діяльності» [4: 501].

Система трудового навчання, розроблена В. Сухомлинським, також мала яскраво виражене політехнічне спрямування. Праця школярів на обов'язкових заняттях передбачала обробку матеріалів (папір, картон, пластилін, глина, дерево, тканина, метали, пластичні

маси); обробіток ґрунту й догляд за рослинами; конструювання й моделювання, керування машинами й механізмами. Отримані учнями в результаті такої трудової підготовки знання, уміння й навички могли бути використані школярами в майбутній професійній діяльності незалежно від обраної спеціальності, оскільки мали широке виробниче застосування. Так, у восьмому класі учні вивчали стаціонарний двигун внутрішнього згорання, генератор, різноманітні робочі машини й механізми, електромонтажну справу. Школярі старших класів навчалися керувати трактором, автомобілем, комбайном, поглиблювали знання з електротехніки, радіотехніки з елементами електроніки й автоматики, опановували роботу на токарному свердлильному і фрезерному верстатах. Оволодіння вміннями тісно пов'язувалося з конструюванням й моделюванням, ремонтом і поновленням машин і механізмів, виготовленням слюсарних і вимірювальних інструментів. Починаючи з восьмого класу, учні вивчали теоретичний курс рослинництва, що супроводжувався літнім практикумом, а у десятому – вони ознайомилися із основами агрохімії.

Завдяки політехнічному характеру набутих знань і вмінь кожний старшокласник, підкреслював педагог, має змогу вибрати ту спеціальність, в якій він зможе найяскравіше виявити свої здібності й нахили. «Ми дбаємо про те, щоб трудове навчання в старших класах не перетворювалося у ремісництво. Провідну роль відіграє теорія – теоретичні знання, які усвідомлюються в процесі праці, спостережень над працею, досвідом. Теоретичні узагальнення будуються на тих деталях праці, з якими учні мають справу на практиці. Наприклад, характеризуючи роль енергетики, ми використовуємо практичний досвід учнів, якого вони набувають, керуючи двигунами внутрішнього згорання, електромоторами. Екскурсії проводимо з таким розрахунком, щоб учні побачили техніку і процеси праці, найхарактерніші для основних галузей виробництва. Характеризуючи те, що спостерігали під час екскурсії, учні аналізують основні, типові риси машин і механізмів, трудових і технологічних процесів» [2: 323].

В. Сухомлинський робив акцент на доцільності залучення дітей до розв'язання політехнічних задач, які орієнтують учнів на пошук явищ і процесів, що лежать в основі певного виробництва, принципу дії техніки. Приміром, він давав учням такі завдання: назвати виробничі процеси, в яких вузли машини чи механізму діють на сировину для її подрібнення; пояснити, які особливості речовини й кінцевого продукту визначають особливості будови знарядь праці; визначити пристрої, за допомогою яких можна обладнати трактор при перевезенні цукрових буряків.

Педагог звертав увагу на важливість створення розгалуженої системи позакласної трудової діяльності, яка спирається у своїй організації на індивідуальні потреби учнів. У досягненні цієї мети В. Сухомлинський визнавав провідну роль гуртків технічного й сільськогосподарського спрямувань. Він зауважував, що серед технічних – найбільше захоплюють школярів гуртки слюсарів-конструкторів, токарів, електротехніків, механізаторів, радіотехніків. Із задоволенням діти відвідують гуртки селекціонерів, квітникарів, ґрунтознавців. Натомість позакласна трудова діяльність старшокласників повинна більше орієнтуватися на інтелектуальні ознаки праці, на «єдність роботи думки й рук» [2: 331]. Оскільки в цей віковий період трудові й розумові інтереси учнів інтенсивніше диференціюються, внаслідок чого юнаки заглиблюються в певну галузь знання, тому важливо, щоб певні наукові пріоритети поєднувалися з високою культурою праці.

Новітня парадигма трудового виховання характеризується особистісно-соціальним спрямуванням, оскільки виховання не лише сприяє формуванню людської індивідуальності, але й удосконалюється разом із суспільством. Сучасне трудове виховання покликане посилити взаємодію між людьми різних поколінь у всіх сферах діяльності, забезпечити повноцінний розвиток і життєдіяльність особистості, її безболісне входження та адаптацію до життя у певних соціально-економічних реаліях як суб'єкта конкретного історичного процесу. Важливо зосередити зусилля школи та сім'ї щодо правильного формування морально-ціннісних позицій і поглядів школярів на сутність і роль праці в умовах посилення державності, переконливо доводити й повертати молоді втрачені трудові аксіологічні

надбання нації, давати знання про перетворювальну роль трудової діяльності й красу людини в праці, її оцінку за результатами праці. Нині значно більшої уваги потребує естетика й культура праці, розвиток у школярів інтересу й потреби трудитися на основі особистісно-соціального підходу до трудового виховання, оскільки в сучасних умовах превалує егоїстичний, вузькопрагматичний характер мислення, споживацьке ставлення до матеріальних благ. Тому в процесі трудового виховання важливо приділяти увагу становленню в учнів позитивної мотивації праці й формуванню в дітей потреби до продуктивної трудової діяльності як передумови становлення духовного світу особистості, її громадянських характеристик. Правильно організоване трудове виховання молодого покоління здатне підтримувати суспільну й економічну стабільність. Воно сприяє формуванню особистісних якостей, умінь і навичок, необхідних для виконання певних трудових завдань, що насамперед забезпечує виховання волі й характеру учнів, їхньої відповідальності.

Тож сучасна педагогічна наука характеризується зміною методологічних орієнтирів і, відповідно, актуалізацією проблеми вибору нових стратегічних засад удосконалення трудового виховання молодого покоління. Перед освітньою практикою відкриваються нові перспективи завдяки її зверненню до вітчизняних здобутків. У зв'язку з цим невичерпним джерелом для пошуку найбільш ефективних шляхів розв'язання проблеми трудового виховання школярів є творча спадщина В. Сухомлинського. Значне місце у його науковому доробку займають обґрунтування основних принципів трудового виховання, визначення видів трудової діяльності учнів, розробка педагогічних вимог до її організації, робота щодо удосконалення матеріально-технічної бази трудової підготовки школярів, розвиток методів трудового виховання, розкриття ролі ручної праці у всебічному розвитку особистості, визначення взаємозв'язку між трудовим та іншими напрямками виховання.

Проведений нами аналіз означених аспектів педагогічної творчості В. Сухомлинського доводить, що трудове виховання й політехнічна освіта школярів розглядалися вченим в органічній єдності та взаємозв'язку. Він був свідомий того, що трудова підготовка молоді має здійснюватися на ґрунтовній політехнічній основі, оскільки лише за таких умов трудове виховання школярів буде відповідати соціально-економічному й інформаційно-технічному розвитку суспільства. Все це дає підстави говорити про доцільність теоретичної розробки ідеї політехнізму та її реалізації у практиці загальноосвітніх навчальних закладів. З огляду на педагогічні реалії сучасності, найбільш затребуваними, на наш погляд, видаються положення вченого щодо важливості раннього залучення дітей до продуктивної праці; доцільності модернізації матеріально-технічної бази трудової підготовки молоді й відтворення шкільних трудових традицій; необхідності вдосконалення змісту й форм організації позакласної трудової діяльності учнів. Зважаючи на це, предметом наших майбутніх наукових розвідок може виступати досвід творчого використання ідей В. Сухомлинського у формуванні трудової культури школярів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу // В. О. Сухомлинський. Вибрані твори у 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 1. – 1976. – С. 403-640.
2. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа // В. О. Сухомлинський. Вибрані твори у 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 4. – 1976. – С. 7-390.
3. Сухомлинський В. О. Праця – основа всебічного розвитку людини // В. О. Сухомлинський. Вибрані твори у 5 т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 5. – 1977. – С. 145-159.
4. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям // В. О. Сухомлинський. Вибрані твори у 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 2. – 1976. – С. 419-656.